

Sławomir Cudak

Rodzinne uwarunkowania inicjacji środków odurzających przez młodzież

Pedagogika Rodziny 1/1, 141-151

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sławomir Cudak

Rodzinne uwarunkowania inicjacji środków odurzających przez młodzież

Streszczenie

Rodzina jako grupa społeczna i instytucja wychowawcza, ma z jednej strony wpływ na optymalizowanie wychowawcze i socjalizację dziecka, z drugiej strony zaburzone jej funkcje, wynikające z różnych negatywnych uwarunkowań życia rodzinnego, mogą doprowadzić do chaosu wychowawczego i destrukcji socjalizacyjnej. Wiele współczesnych rodzin żyje w izolacji emocjonalnej i społecznej, ogranicza czas dla dziecka, nie wypełnia prawidłowo swych zadań rodzicielskich, powodując tym samym trudności wychowawcze u dzieci i młodzieży. Celem podjętych przez autora badań było rozpoznanie środowiska rodzinnego jako przyczyny sięgania po narkotyki przez młodzież.

Summary

The family as a social group and educational institution, on the one hand has influence on the optimizing of raising and socialization of the child, on the other hand its disturbed functions derived from the various negative conditions of family life can lead to chaos and destruction of parental socialization. Many modern families live in emotional and social isolation, having limited time for the child, does not fulfill its parents tasks properly, thus causing educational problems in children and adolescents. The aim of the author of the study was to identify the family environment as causes of drug use by adolescents.

1. Wprowadzenie

Rodzina jako podstawowa grupa społeczna i naturalne środowisko wychowawcze ma istotne znaczenie w rozwoju, opiece i wychowaniu dzieci i młodzieży (Cudak, 2005, 2006, 2007, 2008). Może ona stanowić najważniejszy podmiot oddziałujący w sposób pozytywny na jednostkę ludzką, a szczególnie młode pokolenie optymalizując jego aspiracje, motywacje, aktywność twórczą i intelektualną. Wskazuje

ona także normy zachowań społecznych, wartości życiowe i wzory postępowania dla dzieci wychowujących się w prawidłowo funkcjonujących rodzinach.

Dla małego dziecka rodzic jest naturalnym autorytetem oraz wzorem do naśladowania. Nie sposób wyrosnąć na dobrze przystosowanego człowieka, jeśli rodzina nie okazuje ciepła, poczucia bezpieczeństwa, a przede wszystkim miłości. Dziecko musi czuć, że jest dla rodziców najważniejsze, jedyne, kochane i akceptowane. Musi być przekonane, że w każdej trudnej dla niego sytuacji życiowej, rodzice znajdą dla niego czas, poradę i pomoc. Podczas wspólnych chwil spędzanych z rodziną dziecko uczy się od matki i ojca konkretnych umiejętności oraz znajdowania radości w różnych formach aktywności. Równie ważna jest potrzeba akceptacji. Jeśli rodzice nie widzą sukcesów dziecka, nie chwala go, natomiast zauważają tylko brak wykonywania ich poleceń, dziecko znajduje się wtedy pod dużą presją psychiczną. Nie wszystkim jednak rodzicom okazywanie swym dzieciom miłości, czułości, zaufania czy też aprobaty przychodzi z łatwością. Wielu rodziców nie spełnia swych funkcji rodzicielskich. Coraz więcej środowisk rodzinnych jest patologicznych, dysfunkcyjnych bądź funkcjonujących na granicy patologii społecznej. Dysfunkcje rodzicielskie najczęściej dotyczą nieodpowiedniego stylu wychowania dzieci i młodzieży, negatywnych postaw wychowawczych, osłabienia więzi emocjonalnych z rodzicami, alkoholizmu, przemocy czy przestępczości rodziców (Cudak, 2008).

Destrukcyjna organizacja życia rodzinnego przejawia się często w niewłaściwych stylach oddziaływania wychowawczego rodziców w stosunku do dziecka.

W liberalnym stylu wychowania interwencja w zachowanie dziecka następuje w wyjątkowych przypadkach, w sytuacji drastycznego naruszenia norm społecznych. Wówczas restrykcje są łagodne, rodzice usprawiedliwiają postępowanie dziecka przed otoczeniem w tym, że nie dorosło do zrozumienia istoty swego czynu i konsekwencji.

Okazjonalne wychowanie lub wychowanie niekonsekwentne jest to brak jednolitej postawy wychowawczej stosowanej wobec dziecka. Styl ten charakteryzuje zmienność oraz przypadkowość oddziaływań na dziecko. Rodzice nie posiadają sprecyzowanych zasad postępowania wobec dziecka oraz charakteryzuje ich bierność pedagogiczna. Przejawiają oni inicjatywę jedynie pod naciskiem jakiegoś wydarzenia, może być to np. uwaga nauczyciela lub zła ocena w szkole, wówczas rodzice stosują wobec dziecka rozmaite zakazy oraz kary, których później zazwyczaj nie egzekwują. W innych sytuacjach, aby nakłonić dziecko do posłuszeństwa, stosują obietnice, których często nie dotrzymują.

Do negatywnych stylów wychowania w rodzinie zaliczyć również należy wychowanie zbyt surowe (rygorystyczne). Wychowanie takie charakteryzuje się nadmiernym ograniczeniem swobody dziecka. Rodzice tacy są rygorystyczni, często surowi wobec dziecka. W oddziaływaniach wychowawczych stosują przede wszystkim kary, nakazy i zakazy. Wymagania rodziców bardzo często przerastają możliwości intelektualne i fizyczne dziecka. Dzieci z tych rodzin są w sposób po-

zorny posłuszne rodzicom i ich wymaganiom, w rzeczywistości stają się złośliwe, zaczepne wobec kolegów, agresywne i klótlive.

Z autokratycznym i rygorystycznym stylem wychowania łączy się postawa rodzicielska perfekcjonistyczna. Rodzice ci stawiają dziecku zbyt wysokie wymagania, nie aprobują jego zachowań, obwiniają je z błahych powodów; ich ambicją jest wychowanie dziecka na doskonałego człowieka, a konsekwencją takiej postawy bywa często przeżywanie przez dziecko stanów frustracyjnych, brak zaufania we własne siły, poczucie winy, a nawet lęki i obsesje.

Także niekorzystne dla rozwoju, wychowania i socjalizacji dziecka są postawy odrzucająca i nadmiernie chroniąca.

Przy postawie odrzucającej rodzice unikają kontaktów z dzieckiem, zaniedbują je lub traktują surowo i szorstko; powoduje to zahamowanie rozwoju uczuć wyższych, agresywność, prowadzi to często do wykołejenia i przestępczości młodzień (Przetacznikowa, Włodarski, 1979).

Ponadto do przejawów patologii i dewiacji społecznej w rodzinie należą takie negatywne zjawiska, jak przestępczość jednego z rodziców, alkoholizm, narkomania, zaburzenia osobowości rodziców, rozbitcie rodziny, zaburzona struktura w postaci konkubinatu, rodziny niepełnej, osłabione bądź zerwane więzi emocjonalne w rodzinie, patologiczne zachowania rodziców wobec dziecka (agresja, przemoc) (Izdebska, 2000).

Negatywnym uwarunkowaniem życia rodzinnego jest niewątpliwie alkoholizm jednego bądź obojga rodziców. M. Ryś określa rodzinę z problemem alkoholowym „(...) jako dysfunkcyjny system wewnątrzrodzinny, zaburzony układ, w którym picie jednego członka jest integralną częścią tego systemu. Alkoholizm osoby uzależnionej staje się punktem odniesienia dla przeżyć, nastawień, zachowań i procesów występujących w rodzinie. Osoba pijąca w rodzinie w sposób destrukcyjny dostarcza wszystkim innym problemów życiowych i uczuciowych, tak więc cała rodzina boryka się z szeroko rozumianym problemem alkoholowym” (Ryś, 1988).

Dzieci z rodzin, w których nadużywa się alkoholu bardziej niż inne dzieci przeżywają zakłócenia spowodowane brakiem bezpieczeństwa. Doświadczają więcej dezorientacji, samotności, napięć, lęku oraz braku oparcia ze strony dorosłych, co powoduje u dziecka poczucie totalnego zagubienia, chaosu i niepokoju. Stan taki powoduje tworzenie się u dziecka obronnej postawy życiowej, która charakteryzuje się tym, iż dziecko nie ma zaufania do ludzi, zamyka się w sobie, cofa przed ryzykiem i zmianami. Dzieci z rodzin z problemem alkoholowym częściej i wcześniej sięgają po środki odurzające, szczególnie narkotyki. Środki te kompensują u nich poczucie niższości, zagrożenia, niepokoju, zmartwień i emocjonalnych zaburzeń.

Konsekwencją alkoholizmu w rodzinie jest stosowanie przez rodziców agresji i przemocy. Zachowania te stanowią „wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej, a także psychicz-

nej szkody osoby, wkraczające poza społeczne zasady wzajemnej relacji (Pospiszyl, 1994) Przemoc w rodzinie może obejmować następujące grupy zachowań:

- przemoc fizyczna: to użycie siły fizycznej wobec dziecka (bicie ręką, pasem lub innym narzędziem) jak również popychanie, rzucanie dzieckiem, kopanie, zmuszanie do prac fizycznych, wykręcanie rąk;
- przemoc emocjonalna: to stosowanie szantażu emocjonalnego, wyzywanie dziecka, poniżanie, wypominanie, chłód emocjonalny;
- zaniedbanie opiekuńczo-wychowawcze dorosłych wobec dziecka, prowadzące do zaburzenia lub zniszczenia pozytywnego obrazu własnej osoby, a także trudności wychowawczych;
- przemoc seksualna osoby dorosłej (głównie członka rodziny), podejmującej zachowania seksualne w stosunku do dziecka.

Przemoc stosowana przez rodziców stanowi istotne uwarunkowanie rodzinne prowadzące do dewiacji zachowań dzieci i młodzieży, które w konsekwencji może być przyczyną inicjacji narkotykowej.

W rodzinach współczesnych coraz częstszy jest obraz rozpadu małżeństwa, separacji, pozostawienia dziecka przez ojca lub matkę, przedwczesne macierzyństwo. Rozbicie rodziny przez śmierć, rozwód czy separację rodziców stanowi zawsze szok i pozostawia u dziecka trwałe urazy psychiczne, który często przeradza się w trudności wychowawcze (Cudak, 2005). Śmierć członka rodziny pozbawia dziecko poczucia oparcia, jaką stanowi rodzina pełna, prawidłowo funkcjonująca. Dzieci z rodzin niepełnych niedostatecznie panują nad swoim zachowaniem, cechuje je podwyższony poziom pobudliwości, napięcia nerwowego, większy niepokój. Dzieci takie cechuje również agresywność w stosunku do innych, poczucie winy, nieufności. Chłopcy z takich rodzin częściej kłamią, opuszczają zajęcia szkolne, są agresywni, dopuszczają się kradzieży.

„Rozpad małżeństwa oznacza zarówno rozwód uczuciowy, prawny, ekonomiczny, rodzicielski, sąsiedzki czy też psychiczny. Te negatywne doświadczenia nakładają się na siebie, co powoduje, że rozwód jest zawsze bardzo bolesnym przeżyciem. Wynika to przede wszystkim z tego, że rozwodzący się na stałe małżonkowie najczęściej są rodzicami wspólnych dzieci. Dlatego osobami bezpośrednio dotkniętymi, pokrzywdzonymi przez rozwód są ich dzieci” (Izdebska, 2000). Rozbicie rodziny może powodować u dziecka różnego rodzaju lęki, poczucie utraty bezpieczeństwa, depresje, objawy nerwicowe jak również stwarzać warunki do zachowania aspołecznego dzieci i młodzieży. Emocjonalne szkody wyrządzone dziecku przez zaburzoną strukturę i organizację życia rodzinnego są istotnym czynnikiem uzależnień młodzieży od narkotyków. Dzieci z rodzin dysfunkcyjnych, niepełnych, rozwiedzionych, kohabitacyjnych wykazują niższy poziom rozwoju emocjonalnego, podwyższony poziom agresji. Na skutek niekorzystnych warunków materialnych oraz wychowawczych funkcjonujących w takich rodzinach dziecko ma trudności z nauką szkolną, współdziałaniem

w grupie rówieśniczej i w środowisku lokalnym. Przejawy tej dysfunkcjonalności mają wpływ na zaburzenia związane z zachowaniem się dzieci i młodzieży, wykojenie społeczne, nadużywanie alkoholu i innych środków odurzających.

2. Uwagi metodologiczne

Rodzina jako grupa społeczna i instytucja wychowawcza ma z jednej strony wpływ na optymalizowanie wychowawcze i socjalizację dziecka, z drugiej strony zaburzone jej funkcje wynikające z różnych negatywnych uwarunkowań życia rodzinnego mogą doprowadzić do chaosu wychowawczego i destrukcji socjalizacyjnej. Wiele współczesnych rodzin żyje w izolacji emocjonalnej i społecznej, ogranicza czas dla dziecka, nie wypełnia prawidłowo swych zadań rodzicielskich, powodując tym samym trudności wychowawcze u dzieci i młodzieży. Trudności te są różnego rodzaju. Jedną z nich są inicjacje alkoholowe, nikotynowe czy narkotykowe.

Celem podjętych badań było rozpoznanie środowiska rodzinnego jako przyczyny sięgania po narkotyki przez młodzież.

Dlatego też zasadniczym problemem badawczym było pytanie: jakie dysfunkcje środowiska rodzinnego spowodowały inicjacje środków odurzających wśród młodzieży?

W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, a w nim technikę ankiety i wywiadu. Proces badawczy trwał w okresie drugiej połowy 2008 roku. Przeprowadzono je w Ośrodku terapeutyczno-rehabilitacyjnym w Poraju-Dębowcu koło Częstochowy. Brało w nim udział 118 młodzieży uzależnionej od narkotyków.

3. Analiza wyników badań

Dysfunkcja życia rodzinnego ma z reguły negatywny wpływ na zachowanie dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym i rodzinnym, rówieśniczym i lokalnym. Młodzież z tych rodzin lekceważy normy społeczne, zasady współżycia międzyludzkiego, wzory postępowania i wartości uznawane w społeczeństwie. Konflikty domowe wśród rodziców i dzieci, negatywna atmosfera wychowawcza w rodzinie, osłabione więzi emocjonalne we wspólnocie rodzinnej, brak zaspokojenia potrzeb psychospołecznych powodują izolację dziecka ze środowiska rodzinnego. Dzieci i młodzież z rodzin funkcjonujących na pograniczu patologii społecznej są bardziej podatne na zachowania aspołeczne, agresywne, przestępcze. W prowadzonych badaniach interesowało nas, czy i w jakim zakresie uwarunkowania środowiska rodzinnego mogą mieć wpływ na inicjację, a nawet uzależnienie młodzieży od środków odurzających. Wyniki badań przedstawia tabela 1.

Tab. 1. Rodzaje dysfunkcji rodziny powodujące inicjację narkotykową młodzieży

N – chłopcy = 84

N – dziewczęta = 34

N – ogółem = 118

Lp	Płeć badanych Rodzaj dysfunkcji rodziny	Chłopcy		Dziewczęta		Ogółem	
		N	%	N	%	N	%
1	Konflikty w rodzinie	26	30,9	9	26,5	35	29,7
2	Przemoc w rodzinie	18	21,4	4	11,8	22	18,6
3	Alkoholizm rodziców	16	19,4	6	17,6	22	18,6
4	Nerwowa atmosfera domowa	12	14,3	7	20,6	19	16,1
5	Negatywne postawy rodzicielskie	21	25,0	8	23,5	29	24,6
6	Rozbicie rodziny	16	19,0	7	20,6	23	19,5
7	Rodzina niepełna	11	13,1	4	11,8	15	12,7
8	Inne przyczyny nie- związane z rodziną	21	25,1	12	35,3	33	28,0
9	Ogółem	142*	167,9*	57*	167,6*	198*	167,8*

* Odpowiedzi jest więcej niż 100%, gdyż respondenci mieli podawali jedną i więcej odpowiedzi.

Jak wskazują wyniki badań podane w tabeli 1, aż 85 badanych respondentów, tj. 72,0% wyraża opinię, że dominującą przyczyną, która legła u podstaw inicjacji środków odurzających leży w dysfunkcyjnym bądź patologicznym środowisku domowym. Różne czynniki rodzinne powodowały sięganie po narkotyki. Prawie co trzeci badany mężczyzna (30,9%) stwierdza, że dominującą przyczyną, która zadecydowała o potrzebie sięgania po narkotyki były ciągle konflikty rodzinne. Nieco mniej badanych kobiet (26,6% badanych) wyrażało pogląd, iż ustawiczne nieporozumienia między rodzicami przeradzały się w otwarte i przebiegające z dużą siłą emocjonalną. Konflikty zaburzały życie rodzinne (Kowalczyk- Szymańska, 2000; Kowalczyk, Cudak, 2008). Konflikty te, zdaniem badanych, dotyczyły braku środków finansowych w domu, zdrad małżeńskich, alkoholizmu, a także drobnych spraw rodzinnych i pozarodzinnych. Dzieci, a następnie młodzież dorastająca silnie przeżywała każdy konflikt, który często przeradzał się w awanturę rodzinną. Wszelkie spory i nieporozumienia rodzinne zaburzały atmosferę życia domowego współwystępując w środowisku domowym. Tę przyczynę inicjacji narkotykowej podaje 16,1% badanych respondentów. Dziewczęta

są bardziej wrażliwe na traumatyczną, stresową i konfliktową atmosferę domową, gdyż aż 20,6% wypowiada się, że negatywna atmosfera życia rodzinnego była jedną z istotniejszych przyczyn, która spowodowała inicjację i dalsze używanie narkotyków. Dzieci i młodzież podczas narastających konfliktów rodzinnych oraz w trakcie negatywnej, zaburzającej atmosfery domowej czują się osamotnione, często winne tej traumatycznej sytuacji rodzinnej. Są często izolowani w sferze psychicznej przez rodziców bądź sami izolują się od skonfliktowanego środowiska rodzinnego. Szukają wsparcia w środowisku lokalnym, rówieśniczym, które skupia młodzież z zachowaniami aspołecznymi, nierespektującymi norm społecznych. Młodzież, która funkcjonuje w stresowej, nerwowej atmosferze pragnie odreagować negatywne emocje domowe, sięgając w sposób indywidualny bądź za namową kolegów czy koleżanek po narkotyki. Przykładem potwierdzającym tę tezę jest wypowiedź chłopca lat 17, J.K.: „Ciągłe kłótnie między rodzicami, do których często włączani byliśmy z bratem męczyły mnie i oddalały od rodziny. Byłem osamotniony w rodzinie i w szkole. Uczeń ze starszej klasy licealnej sprzedawał środki odurzające. Zażywałem je, by zapomnieć o samotności, o trudnej sytuacji życia domowego”.

Drugą w hierarchii przyczyn rodzinnych powodujących patologie społeczne młodzieży, w tym potrzebę sięgania po narkotyki były negatywne postawy rodzicielskie. Postawy odtrącające, unikające czy nadmiernie wymagające powodują, iż prawie co czwarty badany respondent (24,6%) uznaje ten paradygmat życia rodzinnego jako bezpośrednią lub pośrednią przyczynę inicjacji narkotykowej. Negatywny bądź obojętny stosunek rodziców do swych dzieci powoduje u nich brak bezpieczeństwa, zaburzenie akceptacji we wspólnocie rodzinnej, sieroctwo emocjonalne i społeczne. Zjawiska te z pewnością zaburzają zachowanie dzieci i młodzieży. Konsekwencją tych zaburzeń i wewnątrzrodzinnej obojętności i izolacji uczuciowej jest poszukiwanie przez młodzież innych środowisk społecznych, w których uzyskują akceptację, uznanie, bezpieczeństwo, dialog i przynależność. Często środowiska te skażone są używaniem różnych środków odurzających. Inicjacja tych środków, w tym i narkotyków jest konieczna, jak wypowiada się badana młodzież z uzależnieniem od środków odurzających, przez nowych uczestników grupy czy środowiska społecznego.

Innym czynnikiem środowiska rodzinnego, który w znacznym stopniu może mieć wpływ na inicjację środków odurzających przez młodzież jest rozwód rodziców. Proces rozwodu małżeńskiego oraz sytuacje życia rodzinnego przedrozwodowego i porozwodowego należą do dużej traumy emocjonalnej nie tylko u rodziców, ale przede wszystkim u dzieci. Dzieci w tym czasie przeżywają konflikty i agresję swoich rodziców, a następnie w wyniku rozwodu tracą z reguły jednego z rodziców. Rozbicie rodziny zaburza dotychczasowy system wartości u dzieci i młodzieży, rodzice przestają być dla nich wzorami do naśladowania, ukształtowane normy społeczne ulegają kompletnej konfuzji. Część młodzieży z rodzin rozbitych zaczyna się buntować, staje się konfliktowa, agresywna, trudna

i poszukuje dla siebie nowego życia, nowych wartości i zachowań często niezgodnych z normami społecznymi. Młodzież ta wspólnie z kolegami bądź w osamotnieniu sięga z większą lub mniejszą świadomością po środki odurzające, które ich zdaniem pozwolą im lepiej funkcjonować, zapomnieć o zachwianiu emocjonalnym, depresji wynikającej z rozbicia dotychczasowych więzi rodzicielskich i całej wspólnoty rodzinnej.

Konsekwencją rozbicia rodziny są rodziny niepełne. Choć rodziny niepełne w niewielkim stopniu, bo tylko zdaniem badanej młodzieży w 12,7% przyczyniają się do inicjacji środków odurzających, to jednak funkcjonowanie niektórych z nich może powodować zaburzenia wychowawcze, opiekuńcze czy socjalizacyjne. Brak właściwej kontroli opieki nad dziećmi i młodzieżą w rodzinach niepełnych i zrekonstruowanych skłania młodzież do zachowań destrukcyjnych w domu rodzinnym, w szkole i grupie rówieśniczej. Młodzież z rodzin niepełnych ma poczucie niższej wartości, niższą pozycję społeczną w klasie szkolnej, małe poczucie bezpieczeństwa i akceptacji wśród rówieśników. Te negatywne elementy życia społecznego młodzieży mają bezpośredni lub pośredni wpływ na potrzebę inicjacji środków odurzających w celu podniesienia własnej tożsamości, pokazania własnej wartości i ważności wobec kolegów i koleżanek z grupy nieformalnej i klasowej.

Ponadto rodziny niepełne, szczególnie te, które funkcjonują z samotnym ojcem zbyt mało poświęcają czasu dla dziecka na wspólną rozmowę, wspieranie w trudnych sytuacjach szkolnych czy życiowych. Zjawiska te powodują osłabienie więzi emocjonalnej między rodzicem a dzieckiem. Dziecko najczęściej w wieku dorastania oddala się od rodzica – ojca, szukając wsparcia i akceptacji w grupie społecznej. Przejmuje od tej grupy wartości i zachowania nie zawsze korzystne wychowawczo.

W rodzinach dysfunkcyjnych najczęściej występuje alkoholizm jednego bądź obojga rodziców. Stąd też aż 18,6% badanej młodzieży wskazuje, że alkohol nadużywany przez rodziców bądź w rodzinie był przyczyną sięgania po środki odurzające. Najpierw młodzież z tych rodzin próbowała spożywać alkohol w środowisku rodzinnym. Rodzice przyzwalali na spożywanie przez swe dzieci alkoholu przy okazji różnych libacji, świąt, pijackich towarzystw. Następnie dzieci w wieku dojrzewania w grupach rówieśniczych razem z kolegami spożywały alkohol. Przy okazji spożywania alkoholu w środowisku społecznym rówieśników często dochodzi do inicjacji narkotykowej. Potwierdzeniem tego poglądu jest wypowiedź badanego chłopca lat 14 Z.L. Stwierdza on w czasie wywiadu: „W moim domu często pili się alkohol, każda okazja dobra była, by uczcić ją alkoholem. Ojciec często w zamroczeniu alkoholowym podawał mi, a nawet zmuszał do wypicia wódki. W wieku 17–18 lat razem z kolegami na spotkaniach piliśmy wino i wódkę, a przy okazji zażywaliśmy narkotyki”.

Jednym z negatywnych czynników życia rodzinnego, który spowodował sięganie po narkotyki przez młodzież, była przemoc stosowana przez rodziców

w stosunku do dzieci. Aż 18,6% badanych respondentów wskazało, że w wyniku przejawianej przemocy przez ojca czy obojga rodziców rodził się bunt w ich zachowaniach. Ubocznym elementem buntu młodzieży – ofiar przemocy było sięganie wraz z kolegami po środki odurzające. One, zdaniem respondentów, przynosiły im ulgę, poczucie bezpieczeństwa, przynależności do grupy, odwagę i tworzenie więzi emocjonalnej z grupą społeczną.

Przemoc rodziców wobec dzieci jest tym negatywnym zjawiskiem życia społecznego, które z jednej strony dezorganizuje dom rodzinny, niszczy atmosferę domu, osłabia bądź zrywa więzi emocjonalne między rodzicem-sprawcą przemocy w rodzinie a dzieckiem-ofiarą przemocy; z drugiej strony dziecko maltretowane fizycznie bądź psychicznie zostaje osamotnione w rodzinie, jest bierne bądź agresywne w środowisku rówieśniczym, ma niską pozycję społeczną, sprawia często trudności wychowawcze. Zachowania tego typu sprzyjają wśród młodzieży spożywaniu alkoholu oraz środków narkotykowych w celu osiągnięcia subiektywnego poczucia własnej wartości, niezależności, tożsamości i uzyskania znaczącej roli w grupie rówieśniczej, odwagi, zapomnienia o doznawanych krzywdach fizycznych i psychicznych od najbliższych mu osób.

4. Uwagi końcowe

Wyniki badań dowiodły, iż różne grupy negatywnych czynników życia rodzinnego miały wpływ na inicjację środków odurzających. W analizie badawczej wymieniono tylko te najistotniejsze cechy dysfunkcyjne rodziny. Grupy tych czynników środowiska rodzinnego wyeksponowano z teoretycznego punktu widzenia. I tak też potraktowano analizę różnych rodzajów dysfunkcji rodziny, która w sposób bezpośredni bądź pośredni miała wpływ na inicjację środków odurzających przez młodzież. W codziennym jednak życiu wspólnoty rodzinnej uwarunkowania dysfunkcyjne rodziny łączą się w jeden system, w którym może dominować jeden czynnik życia rodzinnego, wywołując negatywne skutki w innych elementach dezorganizacji domu rodzinnego. Alkoholizm rodziców np. powoduje przemoc rodzinną w stosunku do dzieci, a także konflikty rodzinne i negatywną, traumatyczną atmosferę życia rodzinnego. Dlatego też badana młodzież, która sięgała lub sięga po narkotyki najczęściej wymienia dwa, a nawet trzy negatywne zjawiska życia rodzinnego, które spowodowały potrzebę inicjacji różnych środków odurzających.

Zjawisko sytuacji kryzysowych współczesnej rodziny stale się powiększa. (Gotwald [w:] Zagojski, 2008) Wraz z tym negatywnym zjawiskiem społecznym zwiększa się także udział młodzieży w inicjacji i uzależnieniu od środków odurzających (Cudak, 2006, 2007; Kowalczyk, 2004, 2005; Bykowska, Szulc, 2006; Kowalczyk, Cudak, 2008).

Bibliografia

- Cudak H. (2005), *Funkcjonowanie dziecka z małżeństw rozwiedzionych*, Toruń.
- Cudak S. (2006), *Przestępczość dziewcząt jako narastające zjawisko dewiacji zachowań współczesnych czasów* [w:] *Katechēza v škole a v rodine*. Ružomberok.
- Cudak S. (2007), *Zagrożenia emocjonalne dzieci we współczesnej rodzinie*. [w:] *Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість технології*. Харків: НТУ „ХПІ”.
- Cudak S. (2007), *Дисфункція сімейного середовища та її вплив на виховання дітей*, „МОЛОД і РИНОК” 2007/10.
- Cudak S. (2007), *Společno-demografické determinanty przemocy domovej wobec dieťaťa*, Kielce.
- Gotwald B. (2006), *Zagrożenia dla przebiegu procesu wychowania młodzieży w zreformowanym liceum w relacjach nauczyciel-uczniowie* [w:] *Zagrożenia współczesnej młodzieży w polskiej – w poszukiwaniu tożsamości*, Bykowska B., Szulc M. (red.), Gdańsk.
- Gotwald B. (2008), *Proces wychowania rodzinnego dzieci w wieku młodzieńczym w opinii ojców i matek* [w:] *Problemy współczesnej rodziny polskiej*, Kowalczyk M., Cudak S. (red.) Kielce.
- Gotwald B. (2008), *Płeć rodziców jako determinant przebiegu procesu wychowania dzieci w wieku młodszoszkolnym* [w:] *Problemy współczesnej rodziny polskiej*, Kowalczyk M., Cudak S. (red.) Kielce.
- Gotwald B. (2008), *Globalizacja jako proces kształtowania współczesnych relacji społeczno-politycznych* [w:] *Regionalizm a globalizacja: zagrożenia, szanse, wyzwania*, Ł. Zagojski (red.), Lublin.
- Izdebska J. (2000), *Dziecko w rodzinie u progu XX wieku. Niepokoje i nadzieje*, Białystok.
- Kowalczyk-Szymańska M. (2000), *Socjodemograficzne uwarunkowania wspierania potrzeb i aspiracji dzieci w środowisku rodzinnym*, Piotrków Trybunalski.
- Kowalczyk M. (2004), *Determinanty zagrożeń procesu wychowania we współczesnej rodzinie polskiej*, Kraków.
- Kowalczyk M. (2005), *Zagrożenia przebiegu procesu wychowania we współczesnej rodzinie polskiej – jakościowa analiza opinii* [w:] *Dylematy współczesnych rodzin*, Michalska A. (red.) Tom XVI, Poznań.
- Kowalczyk M. (2006), *Zagrożenia dla przebiegu procesu wychowania młodzieży w środowisku rodzinnym* [w:] *Zagrożenia współczesnej młodzieży w polskiej – w poszukiwaniu tożsamości*, Bykowska B., Szulc M. (red.), Gdańsk.
- Kowalczyk M. (2008), *Wpływ alkoholizmu na rozpad pożycia małżeńskiego w opinii rozwiedzionych kobiet* [w:] *Problemy współczesnej rodziny polskiej*, Kowalczyk M., Cudak S. (red.), Kielce.

Kowalczyk M. (2008), *Alkoholizm w środowisku rodzinnym w opinii dzieci objętych nadzorem sądowym* [w:] Kowalczyk M., Cudak S. (red.), *Problemy współczesnej rodziny polskiej*, Kielce.

Pospiszył I. (1994), *Przemoc w rodzinie*, Warszawa.

Przetacznikowa M., Włodarski Z. (1979), *Psychologia wychowawcza*, Warszawa.

Ryś M. (1988), *Rodzina z problemem alkoholowym jako rodzina dysfunkcyjna*, „Studia nad Rodziną”, nr 2.